

Archaizmy w dialektach ludowych

Autor: Halina Karaś

Archaizmy w dialektach ludowych (grec. archaismos < archaios 'dawny') to zachowane w nich – nieużywane obecnie w języku ogólnopolskim – formy językowe, charakterystyczne dla wcześniejszych stadiów rozwojowych języka. Utrzymanie wielu archaizmów fonetycznych, gramatycznych i słownikowych w dialektach ludowych wynika z odmiennego rozwoju – języka ogólnego w okresie od XVI w. Zob. Archaizmy fleksyjne, Archaizmy fonetyczne, Archaizmy leksykalne i Archaizmy znaczeniowe, Archaizmy składniowe i Archaizmy słowotwórcze. Termin powyższy może być stosowany również w innym znaczeniu na określenie przestarzałych, wychodzących z użycia elementów danej gwary (np. cechy fonetycznej, wyraz itp.). W takim ujęciu to, co jest archaizmem w jednej gwarze, w drugiej nim być nie musi. Przykładowo – w gwarze Pogórza wschodniego (okolic Biecza i Gorlic) takimi archaizmami są wyrazy hawok czy norymnie 'gwałtownie', dziś nieużywane już nawet przez najstarszych mieszkańców, częściowo zachowane jeszcze w pamięci najstarszego pokolenia (pamięta się np. formę, ale już nie znaczenie – norymnie, tak kiedyś godali, ale nie wiem, co to znaczyło). Wyrazy te utrzymują się do dziś np. w gwarze podhalańskiej, a więc tam nie są archaizmami. Takie rozumienie archaizmów nie jest typowe w literaturze dialektologicznej. Mówi się wtedy raczej o formach wychodzących z użycia, recesywnych, znajomości biernej słownictwa gwarowego.